

Ділова гра як спосіб мотивації комунікативної діяльності майбутніх філологів у процесі формування англомовної граматичної компетенції

У статті розглядається один із способів мотивації англомовної комунікативної діяльності майбутніх філологів — ділова гра, пропонуються рекомендації щодо її використання у процесі формування граматичної компетенції.

Ключові слова: англомовна граматична компетенція, майбутні філологи, ділова гра.

Гордєєва А.И. Деловая игра как способ мотивации коммуникативной деятельности будущих филологов в процессе формирования англоязычной грамматической компетенции

В статье рассматривается один из способов мотивации англоязычной коммуникативной деятельности будущих филологов — деловая игра, предлагаются рекомендации по ее применению в процессе формирования англоязычной грамматической компетенции.

Ключевые слова: англоязычная грамматическая компетенция, будущие филологи, деловая игра.

Gordyeyeva A. Professionally Oriented Simulation as the Way of Motivation of Future Philologists' Communicative Activity in the Process of Grammar Competence Formation

This article deals with such a way of motivation of future philologists' communicative activity as professionally oriented simulation. Recommendations as to its usage in the process of grammar competence formation are given.

Key words: grammar competence, future philologists, professionally oriented simulation.

Оволодіння граматичними навичками різних видів мовленнєвої діяльності є основою усного і писемного спілкування іноземною мовою. Для підсилення мотивації до вивчення граматики викладач або вчитель намагається диференціювати діяльність тих, кого навчає, враховувати їхні особистісні потреби та майбутні професійні інтереси. Адже відомо, що успіх будь-якої діяльності (у нашому випадку мовленнєвої) залежить від рівня мотивації тих, хто її здійснює.

Широке використання ігрової діяльності на заняттях з англійської мови сприяє як створенню мотивації мовленнєвої діяльності студентів мовних вузів, так і формуванню їхньої граматичної і професійної компетенцій. У попередніх дослідженнях нами розглянуто способи мотивації комунікативної діяльності майбутніх філологів за допомогою навчальних і рольових ігор [3, с. 16-21]. Мета цієї статті — представити *ділову гру*, яка, з одного боку, може сприяти підвищенню рівня мотивації комунікативної діяльності її учасників, а з іншого боку, використовуватися для формування граматичних нави-

чок різних видів мовлення. Крім того, під час ділової гри має місце звернення до майбутньої професії тих, хто навчається, тобто відбувається моделювання умов професійної діяльності майбутніх викладачів / учителів. Це, у свою чергу, дає можливість паралельно з граматичною компетенцією формувати також і професійну.

Проблема використання різних видів ігрової діяльності, а саме *ділових або імітаційно-ділових ігор* (Л. Г. Вишнякова, Ю.А. Гапон, Т.І. Доніч, А.В. Конишева, Л. Б. Котлярова, Н.Н.Круглова, О. Б. Тарнопольський, В. М. Філатов, А. Davison, P.Gordon, J.Dixey, R.Duke, W.Littlewood) є актуальною у методиці навчання іноземних мов. Оскільки під час гри, яка забезпечує моделювання реальної ситуації майбутньої професійної діяльності, не лише забезпечуються умови для застосування професійних знань, але й має місце вдосконалення мовленнєвих навичок та вмінь. Специфіка ділової гри у межах нашого дослідження полягає в тому, що вона використовується, в першу чергу, для формування граматичної компетенції студентів, які, виконуючи ролі педагогічних працівників, які будуть ознайомлювати з новою граматичною структурою, здійснювати процес автоматизації дій з нею, а також створювати умови для вживання нової граматичної структури в усному та писемному мовленні. Виконання ролей працівників навчальних закладів, членів родин учнів / студентів, представників спільноти передбачає здійснення майбутніми філологами усної або / та писемної англомовної діяльності, метою якої є вдосконалення певних граматичних навичок.

Досягнення нашої мети передбачає виконання таких **завдань**: пояснити, в чому полягає відмінність між рольовою і діловою грою, окреслити особливості етапів підготовки і проведення ділової гри та представити приклади ігор.

Ділова гра як спосіб мотивації мовленнєвої діяльності дещо відрізняється від рольової гри. В методиці ділової гри також називають професійно орієнтованою рольовою грою. Це цілком виправдано, оскільки як у рольових, так і в ділових іграх є ролі, ситуації, дії для реалізації ролей, різні ігрові об'єкти тощо. Обидва види ігор дають можливість наблизити процес навчання до реальних умов спілкування, підвищувати рівень володіння іноземною комунікативною компетенцією, стимулювати пошук оптимальних рішень поставленого завдання, розвивати вміння аргументувати власну точку зору, переконувати, впливати на співрозмовників тощо [4, с. 9]. Головна відмінність ділової гри від рольової — це її

звернення до майбутньої професії тих, хто навчається, моделювання у грі умов професійної діяльності, наближених до реальних. Крім того, в основі ділової гри може знаходитися не лише проблемна, але й конфліктна ситуація, вирішити яку мають учасники спілкування разом [6, с. 11], а сама гра має поетапний розвиток, в результаті якого виконання завдань попереднього етапу впливає на хід наступного, на контроль ігрового часу та систему оцінки її результатів [5, с. 131].

Створення кожної комунікативної ситуації з метою проведення ділової гри залежить, очевидно, від навчальних потреб організатора спілкування і рівня комунікативної підготовки його підопічних. Створення ситуації передбачає наявність проблемного завдання, а також підготовку номенклатури ролей [1, с. 58-71]. У нашому випадку проблемні завдання можуть бути пов'язані з необхідністю знайти оптимальні способи пояснення певного граматичного явища, підбором вправ для автоматизації дій з граматичними структурами, вибором способу перевірки рівня знань тих, кого навчають, прогнозуванням їхніх запитань і підготовкою відповідей тощо. Номенклатура ролей для кожної гри визначається з урахуванням мети, яку ставить перед собою її організатор. Отримавши роль того, хто навчає (викладача, учителя, репетитора), студенти мають змогу опинитися в англійській аудиторії / класі, спробувати пояснювати певні граматичні структури, опитувати своїх студентів / учнів, виконувати з ними вправи, готуючи їх, наприклад, до контрольної роботи, організувати роботу над помилками тощо. Мовленнєва діяльність, яка має місце у процесі такої гри, є не тільки вмотивованою, але й сприяє формуванню професійної компетенції майбутніх учителів паралельно з граматичною.

Особливою ознакою ділової гри є її обов'язкова підготовка. При проведенні рольових ігор комуніканти здійснюють мовленнєві вчинки, напрям розгортання яких визначається самою ситуацією. Попередня підготовка, яка полягає в тому, щоб отримати достатньо інформації з проблеми, може як проводитися, так і може бути відсутня [1, с. 98]. Вона як правило не надається, коли учасники спілкування обговорюють актуальні для них проблеми, інформацію про які вони отримують у повсякденному житті. При організації ділової гри, коли йдеться про відсутність в учасників спілкування професійного досвіду, підготовка гри є обов'язковою. Під останньою ми розуміємо наступне.

Для початку необхідно підготувати сценарій, який представляє номенклатуру ролей, містить інформацію про дії учасників гри, взаємовідносини між ними, включає опис місця й часу дій, визначає кінцеву мету гри. Оскільки ділова гра, як правило, проходить у декілька етапів, сценарій надає інформацію про кожен з них. На *першому* етапі студенти вивчають умови гри і рольовий репертуар. Викладач опрацьовує з ними спеціально підготовлені матеріали навчального (для активізації мовного і мовленнєвого матеріалу), соціокультурного або професійного (у нашому випадку методичного)

характеру. Цей процес може мати місце на декількох заняттях, які передують тому, на якому проводитиметься сама гра. З метою підготовки студентів викладач може ознайомити їх зі зразком сценарію ділової гри, скласти з ними карту-схему послідовності ігрових дій, програти окремі фрагменти. *Другий етап* – це початок гри, коли викладач знайомить її учасників із ситуацією, розподіляє ролі, в залежності від умов гри здійснює поділ на пари / групи / команди, роздає відповідні друковані матеріали тощо. Під час гри викладач може пасивно спостерігати, втручатися й надавати необхідну інформацію, або навіть бути учасником гри, програючи одну з ролей. Це залежить від рівня комунікативної підготовки групи та досвіду студентів, які можуть грати вперше або й раніше брали участь у такій навчальній діяльності. На *третьому етапі* студенти, як правило, працюють разом, оскільки по черзі представляють вироблену в парах / групах позицію з проблемного питання, яке вони обговорювали. Умови гри визначають такі їх дії: завершити гру після презентації рішень чи продовжити з метою знайти спільне рішення тощо. Гра може також передбачати здійснення писемного спілкування, коли необхідно написати декларацію, резолюцію і т. ін. Особливістю будь-якої гри є підбиття підсумків. Це *останній етап*, який проводиться після того, як гра закінчилась, і передбачає аналіз мовних, мовленнєвих помилок студентів, а також коментар з приводу їхньої рольової поведінки. Останній етап гри, у нашому випадку, може стати підготовчим етапом ще однієї ділової гри, коли студенти стануть виконавцями ролей викладачів і студентів, які аналізують проведену гру.

Щоб допомогти студентам грати ролі наставників у професійних рольових іграх, викладачам варто вже на молодших курсах мовних вищих навчальних закладів закладати основи професійної компетенції майбутніх учителів: звертати їхню увагу на мету, типи і види вправ та різні види помилок; залучати студентів до пошуку навчального матеріалу; сприяти їхньому бажанню знаходити й аналізувати зроблені під час усної мовленнєвої діяльності в аудиторії або під час виконання письмових робіт мовні і мовленнєві помилки, обговорювати з ними критерії оцінювання комунікативної діяльності, розвивати вміння створювати, а потім коментувати таблиці і схеми, залучати до пояснення нового граматичного матеріалу і пошуку ілюстративного матеріалу тощо.

У нашому дослідженні, коли йдеться про формування граматичної компетенції, увага майбутніх учасників гри звертатиметься і на пошук оптимальних шляхів пояснення нової граматичної структури. Наприклад, створюється проблемна ситуація, в якій номенклатура ролей передбачає виконання усіма студентами ролі вчителя, а проблемним завданням буде необхідність вибору оптимального способу введення граматичної структури. Виникає дискусія, під час якої кожен «учитель» представляє і пояснює кращий, на його думку, спосіб ознайомлення з новою граматичною структурою. Можна створити й іншу комунікативну ситуацію, коли

студенти працюють у парах і паралельно відбувається декілька професійно орієнтованих рольових ігор. У кожній передбачено ролі вчителя / викладача і студента / учня. Умови гри визначають поведінку її учасників. Звичайно, щоб здійснити комунікативну діяльність, особливо в ролі викладача / учителя, який повинен пояснити, прокоментувати, відповісти на запитання, виправити помилки, підготувати вправи та пояснити, як їх виконувати, дати оцінку діяльності учня, мотивувати її, — все це вимагає наявності в учасників спілкування відповідних професійних умінь. Тому підготовка ділової гри викладачем передбачає урахування рівня сформованості професійної компетенції студентів, що залежить від етапу навчання (гра організуються для студентів молодших курсів або для студентів, які прослухали курс методики навчання іноземних мов і готуються до педагогічної практики у школі або навіть пройшли її і мають певний педагогічний досвід). Приклади професійно орієнтованих рольових ігор, метою яких є формування граматичних навичок, представлено в публікації [2].

При плануванні ділових ігор можна розширити спектр ролей, створивши для цього відповідну комунікативну ситуацію. Справа в тому, що ділова гра, яка передбачає наявність конфліктної ситуації, може мати за мету не тільки ознайомити з граматичними структурами, активізувати дії з ними (формування граматичних навичок), але й здійснювати мовленнєві дії, використовуючи вивчені граматичні структури (удосконалення граматичних навичок у різних видах англійського мовлення). Це відбувається під час обговорення конфліктних / проблемних ситуацій майбутньої професійної діяльності, коли учасники спілкування вирішують, наприклад проблему підлітка, який не встигає у школі або має труднощі у стосунках з наставниками / однокласниками, намагаються знайти шляхи вирішення проблеми організації мовної літньої школи тощо. Такі ділові ігри передбачають виконання студентами ролей наставників, членів родин, друзів, працівників непедагогічного складу навчального закладу, представників певної спільноти або представників влади. Спеціально створена проблемна ситуація зобов'язує студентів уживати необхідні граматичні структури (модальні дієслова, умовні речення тощо). Викладач, який фіксує граматичні помилки для подальшого аналізу, може організувати ще одну гру, в якій студенти в ролі викладача проводять роботу над помилками. Краще, якщо для програвання таких ролей обирають студентів з високим рівнем комунікативної підготовки. Необхідним також є попереднє обговорення помилок з викладачем групи, а також підготовка під його керівництвом відповідних вправ для удосконалення граматичних навичок студентів у відповідних видах мовленнєвої діяльності. Наведено приклад ділової гри, метою якої є вдосконалення граматичних навичок іншомовної комунікативної діяльності під час вирішення проблеми створення мовної школи.

PLAY

Part I

Work in groups of three to five.

You are the staff members of a school called Hedgerow College* in New Castle who are going to discuss several issues to do with organizing and running a summer language school with the purpose of improving your students' English. Decide on the name of the school, the way of the teaching process and prepare the declaration of your school. This document will tell students the most important things about the process of studying at the summer school, their rights and duties.

* There will be several groups in a class. They will play the representatives of different schools. See part II of the play.

Follow the stages of the play.

Stage 1 Work individually. Read through your role, make notes about your view on the summer school (according to your role card) and prepare your school declaration. Make use of the declaration below.

Stage 2 Work in groups (teachers from different schools form each different group, so parallel discussions take place). Take part in the discussion according to your role.

Stage 3 Decide on the final variant of the school declaration. Head Teacher is to put down the resolution issues with the purpose to present them later in a special regional meeting.

Roles

You are the head teacher of the school Mr or Mrs Clark / Timpson / Waterman (for different schools)

Role 1

You are interested in improving your students' skills in English. You have got your **own opinion** how to organize the teaching process in a summer language school. Lead the discussion. Present your own school declaration. Ask and answer questions. Agree or disagree with the others. Put down the final resolution issues at the end of the discussion.

You are the psychologist of the school Mr or Mrs Carwell / Powell / Polders

Role 2

You were trained in the psychological process of language teaching last year. You **don't like** the idea of a summer school because you think a special English course during the academic years is more useful. Present your viewpoint. Ask the other participants for an opinion and arguments. Try to persuade them to support you. Take part in the discussion of the declaration.

You are the teacher of English Mr or Mrs Freeman / Price / Stocker

Role 3

You are **for** a summer language school. It has been your dream for a long time. But you think that summer schools have advantages and disadvantages. Express your opinion, give arguments, ask and answer questions. Offer your own declaration taking into consideration the disadvantages.

You are the teacher of English Mr or Mrs Walsh / Rubinstein / Lindsey

Role 4

You are **against** summer school. You support the head teacher. Try to agree or disagree with what the other people say. Ask questions, clear out some information. Give some facts from your own experience. Agree or disagree with your colleagues' variants of the declaration.

You are the teacher of English Mr or Mrs Brown / Dobson / Gilham

Role 5

Decide if you are **for or against** organizing summer schools. Be prepared to give your opinion clearly and politely and to counter any arguments against it. Express your opinion on the school declaration; add some new rights and duties.

SCHOOL DECLARATION

As a student of our school you have some rights and duties.

- 1 All students are allowed to .....
- 2 You can .....
- 3 You must .....
- 4 You mustn't .....
- 5 You don't have to ..... (but you can if you want to).
- 6 You aren't allowed to ..... (but you don't need to).
- 7 You shouldn't .....
- 8 You should .....

Part II

Work all together.

The representatives of several schools with the idea of organizing summer language schools are having a meeting with the purpose to reach an agreement on a general declaration. Compare your declarations, make improvements and work out the general rights and duties of summer language school students.

Follow the stages of the play.

Stage 1 Make a presentation of your declaration (the head teacher of each school).

Stage 2 Make a new list of general rules and rights (one of the head teachers).

Stage 3 Decide on the final variant of the general summer language school declaration.

Part III

Work on your own.

Write down the declaration of the summer language school to be printed in a special brochure for the future summer school students. Make use of the following

Dear students!!!
You are welcome to ....
Our summer school will ...
Before you make your final decision, discuss the school declaration with your families.

Declaration

...

Без сумніву, підготовка та проведення ділових ігор вимагає неабияких зусиль як з боку студентів, так і викладача. Проте діяльність студентів є максимально мотивованою. Вони прагнуть брати участь у грі, з великою відповідальністю готують свої ролі, здійснюючи таким чином, навчальну і професійну діяльність.

Отже, використання ділових ігор, які забезпечують підготовку майбутніх філологів до професійної діяльності (зокрема під час виконання ними ролей наставників, які навчають своїх студентів / учнів граматики), сприяє формуванню професійної компетенції, забезпечуючи високий рівень мотивації комунікативної діяльності. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у спробі описати проектну роботу як спосіб мотивації мовленнєвої діяльності майбутніх філологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гордєєва А.Й. Навчання старшокласників загальноосвітньої школи обговорення проблем англійською мовою у процесі міжкультурного спілкування : Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Гордєєва Анжела Йосипівна. – К., 2004. – 249 с.
2. Гордєєва А.Й. Таран І.М. English Grammar is My Pleasure: [навч. посіб.] / Гордєєва А.Й., Таран І.М. – К.: Ленвіт, 2009. – 272 с.
3. Гордєєва А.Й. Способи мотивації комунікативної діяльності майбутніх філологів у процесі формування англомовної граматичної компетенції // Іноземні мови. – 2011. – № 2. – С. 16-21.
4. Сажко Л.А. Профільне навчання іноземних мов у старшій школі // Іноземні мови. – 2011. – № 2. – С. 5-9.
5. Кміть О.В. Ділова гра у навчанні професійно спрямованого англомовного спілкування студентів-міжнародників старших курсів // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки. – Чернігів: ЧДПУ, 2007. – № 48. – С. 130 – 133.
6. Конспект лекцій з дисципліни «Методика проведення рольових та ділових ігор у навчанні іноземних мов» для курсів підвищення методичної і педагогічної кваліфікації викладачів іноземних мов / Тарнопольський О.Б. – Дніпропетровськ: Видавництво ДУЕП, 2003. – 28 с.

Отримано 25.10.11